

Het monitoren van kamsalamanders bij Zaamslag

Sandra Dobbelaar

Sinds 2001 bezoek ik jaarlijks een aantal drinkputten op 4 verschillende erven langs een dijk bij Zaamslag in Oost Zeeuws-Vlaanderen. Het zijn prachtige oude boerenerven met weilanden, hoogstamfruitbomen, populieren en vaak meerdere drinkputten. In alle wateren op deze erven komen kamsalamanders voor. Een soort die in Zeeuws-Vlaanderen niet algemeen voorkomt, en best wat extra aandacht kan gebruiken.

Het is pas echt voorjaar voor mij als de fuiken weer in het water gaan. De laatste twee jaar is het elke keer meer zomer dan lente in deze periode van april. Een mooie manier van het combineren van het nuttige met het aangename. De negen waterpartijen verschillen allen in leeftijd, diepte, aantal waterplanten, oppervlakte open water, steilheid taluds en de bezonning ofwel hoeveelheid schaduw. Zo heeft de grootste put een doorsnede van wel 28 meter en ligt deze vrijwel geheel in de schaduw. Een andere put is niet groter dan 40 m² en ligt volledig in de zon. Een aantal putten staan al op historische kaarten van 1920, andere zijn in 1999 pas aangelegd. Elke put is weer anders en dat blijkt ook uit de vangsten die we er doen. In de ene tref je hordes met slakken aan, in de volgende vind je er geen, maar is het water bijna roze van de watervlooien.

In de loop van de tijd dat ik deze drinkputten monitor, hebben de wateren een behoorlijke ontwikkeling doorgemaakt. In 2000 zijn een aantal oudere putten opgeschoond en een aantal nieuwe gegraven. De eerste zomers groeide er nog weinig in en langs het water. Regelmatig dreven dikke pakketten flap aan de oppervlakte. Langzamerhand raakten de oevers begroeid met planten en vele kiemplanten van vooral wilgen. Er verschenen kranswieren en later ook verschillende waterplanten. Riet, lisdodden, wilgen en elzen kregen al snel de overhand. Een van de oude putten is ondertussen nagenoeg helemaal dichtgegroeid met riet en lisdodden en een andere put is volledig omzoomd door hoog opgeschoten wilgen en elzen. Veel van de drinkputten hebben ondertussen stekelbaarsjes.

*Een grote drinkput op een erf van een particulier.
Foto: Sandra Dobbelaar.*

In een van de oudste putten wordt alleen nog maar stekelbaars gevangen (zowel tien- als driedoornige) en dan ook nog in zeer hoge aantallen. Een interessante gebeurtenis kreeg ik via een van de eigenaren te horen. Het moet zich eind jaren negentig hebben afgespeeld. Zij vertelden dat ze al jaren vele stekelbaarsjes in hun drinkput hadden. Elke schep in het water leverde tientallen vissen op en de reiger was er vaste gast. Van de ene op de andere dag waren echter, door zuurstofgebrek, alle vissen dood. Het stonk wekenlang verschrikkelijk. Daarna werd het water weer helder en werden er langzaamaan steeds weer meer andere dieren in het water gezien.

*Een niet onderhouden drinkput op een erf. Riet groeit de gehele put dicht. Ook de eerste houtige opslag op de oever is opgekomen.
Foto: Sandra Dobbelaar.*

De contacten met de eigenaren verlopen steeds soepeler en hartelijker. Elk voorjaar worden ze vooraf op de hoogte gebracht van het bezoekje, maar dat vinden ze ondertussen niet meer nodig. *'We zien je wel verschijnen, en als we er niet zijn, dan ga je maar gewoon je gang.'* Iedere eigenaar is geïnteresseerd in de resultaten. En hoewel men bijna altijd meekijkt bij het ophalen van de fuiken, is men elke keer verbaasd wanneer de gegevens van het voorgaande jaar erbij gehaald worden. *'Vorige keer waren het er toch veel meer?'*

Een aantal jaren terug, mochten we de erven met dieren niet bezoeken in verband met mond en klauwzeer. Een van de eigenaren heeft toen zelf de fuiken geplaatst en de resultaten doorgegeven. Dat is toch een bewijs van betrokkenheid.

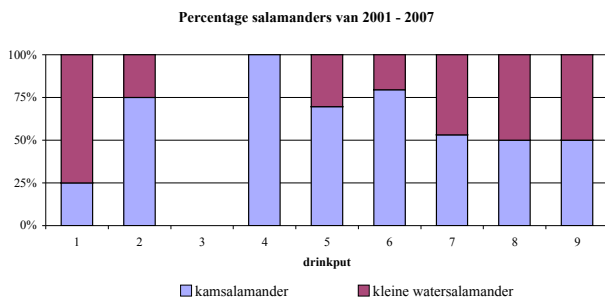
Al een aantal keren is het ophalen van de fuiken gecombineerd met een excursie. Telkens hebben mensen de gelegenheid zich aan te sluiten. De laatste jaren gaat telkens een groepje jongeren mee om de fuiken te plaatsen en de dag erna weer op te halen. Ondertussen hebben ze danig veel ervaring dat ze het zelfstandig zouden kunnen. Het is een stuk gezelliger om het samen te doen en het verlicht en versnelt het toch wel intensieve werk. Bij een totaal van negen drinkputten, duurt het verzamelen van de gegevens toch een hele week. Bovendien is het voor iedereen altijd weer bijzonder om die fraaie beesten van zo dichtbij te kunnen bewonderen.

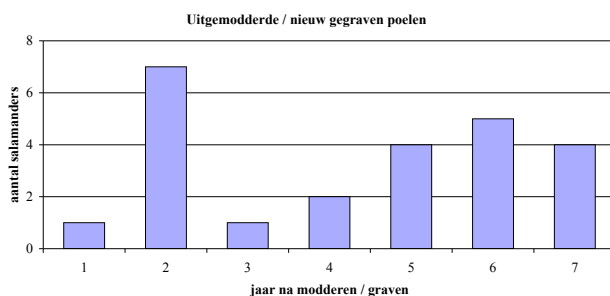
Boven: een van de jongeren haalt enthousiast een fuik uit een put.

Rechts: de fuikvangst wordt in een bakje nader bestudeerd.
Foto's: Sandra Dobbelaar

Het aantal gevangen kamsalamanders en kleine watersalamanders in de periode tussen 2001 en 2007 uitgedrukt in procenten. In drinkput 3 is nog nooit een salamander gevangen. De kamsalamander domineert in drinkputten nummers 2, 4 5 en 6, terwijl in drinkput 1 de kleine watersalamander talrijker voorkomt. In de overige drie putten komen de salamanders min of meer in gelijke hoeveelheden voor.

Door de jaren heen zijn er een heleboel gegevens verzameld. Het zou leuk zijn om uit de resultaten conclusies te kunnen trekken t.a.v. voor- of achteruitgang van de kamsalamander.

Uiteindelijk wil je toch weten hoe het met die soort gaat. Zelfs na lange tijd puzzelen met de gegevens, lijkt het niet mogelijk er iets zinnigs over te zeggen. De resultaten zijn grillig en van een heleboel factoren afhankelijk. Wat we uit de grafieken kunnen afleiden is dat putten 5, 6 en 7 redelijk goed scoren v.w.b. de salamanders. Dit zijn 3 (van de 4) oudere putten. Op de vraag of er een relatie is tussen het al of niet uitbaggeren (of aanleggen) van een put en de aantallen salamanders in de daarop volgende jaren, kan ook geen goed antwoord worden gevonden. Meer gegevens zijn daarvoor blijkbaar nodig. In gebaggerde of nieuw gegraven poelen wisselen de populaties kam- en kleine watersalamander de eerste jaren flink. In een dergelijke pionierssituatie kunnen biotische en abiotische factoren erg schommelen. Misschien valt het sterk fluctueren van populaties van de salamanders vooral te verklaren door deze sterk wisselende omstandigheden. De gegevens van de niet gebaggerde poelen laten min of meer zien, dat zelfs wanneer zo'n put er op het oog slecht uitziet, er nog steeds hoge aantallen salamanders kunnen voorkomen.

Misschien dat er na een jaar of 10 meer over de gegevens gezegd kan worden. Gewoon doorgaan dus...

Deze grafiek geeft het aantal gevangen watersalamanders dat er gevangen wordt na de aanleg van een nieuwe drinkput of na het opschonen van een verwaarloosde drinkput weer. De meeste salamanders worden in het tweede jaar, na opschonen of graven, gevangen.